

SZEMLE

Blažková, Lenka: Vyobrazení měst a jiných lokalit v tiscích 16–18. století (se vztahem k území České republiky). I. Praha, 2002. Knihovna Akademie věd České republiky, 160 l., 7 t. /Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století/ – **Vyobrazení měst a jiných lokalit v tiscích 16–18. století (se vztahem k území České republiky). II/1. Textová část a soupis. II/2. Rejstříky.** Praha, 2008. Knihovna Akademie věd České republiky, 237; 410 l., 13 t. + CD melléklet. /Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800./

1994-ben Lenka Blažková, a prágai Károly egyetem bölcsészettudományi karának könyvtár szakos hallgatója igen érdekes szakdolgozatot adott le a 16–18. századi cseh nyomtatványokban található topográfiai ábrázolásokról. Kutatásait később folytatta, és 2002-ben a Cseh Tudományos Akadémia támogatásával önálló kötettel jelentkezett, amelyben a cseh nyomdákban megjelent cseh nyelvű nyomtatványok topográfiai anyagát adta közre. Ezt 2008-ban Anežka Baďurovával közösen kiegészítette a cseh területen idegen nyelven megjelent nyomtatványoknak helységeket ábrázoló képanyagát feldolgozó második kötettel.

Az első kötet teljes egészében a Knihopis (Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Praha, 1939–2000.), vagyis a részben vagy egészében cseh és szlovák nyelvű nyomtatványok részletes bibliográfiája, alapján készült, s a sorozat részeként jelent meg. Lenka Blažková a Knihopis

minden nyelvi bohemikumnak tekinthető tételéből gyűjtötte a helységeket ábrázoló képek adatait.

Anežka Baďurová bevezetőjében részletesen ismerteti a Knihopis sorozatot és rámutat, miként kapcsolódik hozzá jelen kötet. Az alapos bevezető angolul is olvasható. A táblázatok magyarázatánál a könnyebb azonosíthatóság kedvéért érdemes lett volna zárójelben csehül is odaírni a címeket, vagy a törzsszövegben angolul is megadni a táblázatok legfontosabb adatait. A kötet értékét emeli Lenka Blažková tanulmánya a helységeket ábrázoló újkori könyvillusztrációkról.

Törzssanyaga a különböző szempontok szerint összeállított táblázatok. Az első az ábrázolt helyek szerint csoportosítja az illusztrációkat, megadja a megjelenés évét, a felhasznált grafikai technikát, a metsző nevét, és a Knihopis számot. Több magyarországi helynevet is felfedezhetünk, például Esztergom, Eger, Temesvár, Tokaj, Győr, Pozsony, Komárom, Babócsa. Külön táblázatba kerültek azok a képek, amelyeken a város, vagy tájkép mellett személyek is szerepelnek, általában valamelyik szent. Az időrendi áttekintés után a képzőművészek táblázata található. Grafikai technika alapján három különálló táblázatba rendszerezi a fametszeteket, karcokat és a rézkarcokat. Az utolsó táblázata nyomdászok szerint csoportosítja az anyagot. Itt, és a többi táblázatnál is jó lett volna a kiadás helyének feltüntetése.

A táblázatok után a Knihopis számmal jelölt könyvek bibliográfiai leírása következik, minden esetben az ábrázolt helységekkal, de ezek

re utaló pontos bibliográfiai hivatkozás nélkül. A mellékletként közreadott néhány kép inkább csak illusztrációnak tekinthető. Érdekesség számunkra Győr látképe 1598-ból.

Az előzőnél nagyobb anyagot dolgoz fel a második rész, Lenka Bártová (Blázková) és Anežka Baďurová munkája. Az első egység 179 helységről készült, több mint 800 kép bibliográfiai leírása, a másodikban 298 helység 1100 képe látható. Ebben az idegen nyelvű bohemikumok helységeket ábrázoló képanyaga szerepel. Forrása a prágai Akadémiai Könyvtár (Knihovna Akademie věd) munkatársai által a „Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800” [Idegen nyelvű bohemikumok bibliográfiája 1501–1800] című tervezett bibliográfia publikálatlan anyaga. A vállalkozás célja elsősorban az 1501–1800 között a mai Cseh Köztársaság területén kiadott összes nyomtatvány feltárása, de ide sorolják azokat a külföldön megjelent dokumentumokat is, amelyek szerzője erről a területről származott. Szerepelnek benne olyanok is, amelyek külföldön jelentek meg, nem cseh szerzőtől, de témájuk, vagy egyéb vonatkozásuk miatt Csehországhoz köthetők. A nagy munkából eddig csak részletek jelentek meg, például: *Bibliografie spisů J. A. Komenského vytištěných do r. 1800. I. Bibliografické popisy. II. rejstříky* (redakce: Anežka BAĎUROVÁ) Praha, 2007. CD-ROM [J.A. Komenský 1800-ig megjelent munkáinak könyvészeti leírása I. Bibliográfiai leírások. II. mutatók (szerkesztő: Anežka Baďurová). Praha, 2007. CD-ROM]; *Cizojazyčná produkce tiskáren na území dnešní České republiky v 16–17. století* (redakce: Anežka BAĎUROVÁ) Praha, 2003. CD-ROM. [A mai Cseh Köztársaság területén a 16–17. században megjelent idegen nyelvű nyomtatványok (szerkesztő: Anežka Baďurová). Praha, 2003. CD-ROM]

Ez alapján a második részbe olyan képek kerültek, amelyek a mai Cseh Köztársaság területén a 16–18. században megjelent nem cseh nyelvű dokumentumokban szerepelnek, valamint ide sorolja a cseh vagy morva helységekről készült külföldön nyomtatott ábrázolásokat is. A feldolgozott anyag bősége miatt a második részt két kötetben

jelentették meg, külön a könyvészeti leírásokat és külön a mutatókat. Ezen kívül CD is tartozik hozzá, amelyen a képek többsége megtekinthető.

Anežka Baďurová vezetője ismerteti az idegen nyelvű bohemikumokat feldolgozó kutatások jelenlegi állását. Egy másik tanulmányában a jelenlegi kötet forrásait, nemzetközi és cseh előzményeit mutatja be. A II/1-es kötetet is igen alapos, részletes angol nyelvű összefoglaló zárja.

A II/1-es kötet törzsanyaga a forrásként használt nyomtatványok részletes bibliográfiai leírása. Ezek a leírások sokkal részletesebbek, mint az első kötetben, mivel az első rész dokumentumaival kapcsolatos adatok a Knihopisban megtalálhatók. A második kötetben csak mutatók szerepelnek, összesen nyolc szempont szerint. Sajnos ehhez nem készült angol, vagy más nyelvű segédlet. Az első táblázat az ábrázolt helység szerint csoportosítja a képeket. A terület vagy város neve mellett megadja a kiadás évét, a grafikai technikát, a művész nevét, és annak a dokumentumnak a II/1. kötetbeli számát. A következő mutató is az ábrázolt helyek szerint csoportosítja a képeket, de itt több kisebb táblázatba osztja őket, aszerint, hogy ma melyik ország területén található. A városok nevét legtöbbször ma használt formában adja meg. A könnyebb kutathatóság kedvéért érdemes lett volna mutatót készíteni hozzá, az eredeti dokumentumok helynevei szerint. A magyar felhasználóknak szembetűnik, hogy Buda és Budapest szinonimaként jelenik meg. Az első részhez hasonlóan külön kezeli azokat a helyeket, amelyeken személyeket is ábrázolnak, de itt két táblázatot is szentel ezeknek az illusztrációknak. Ezt időrendi mutató követi, majd a metszők mutatója. Grafikai technikák szerint több táblázatba rendezi az anyagot: fametszet, rézmetszet, karc, mezzotinta és karral kombinált rézmetszet. Az utolsó táblázatban nyomdászok szerint lehet keresni.

A kötet legvégén a szokásos rövidítés és felhasznált irodalomjegyzék mellett itt is találunk néhány képet, de a kötet képanyaga – igen jó minőségben – a mellékelt CD lemezen tekinthető meg, sajnos idegen nyelvű változat nélkül. A keresést itt is több szempont szerint összeállított

mutatók segítik: szerző, ábrázolt hely, művész és nyomdász.

A két kötet rendkívül alapos munka. Nagy segítséget nyújt a térség nyomdászattörténetének, művelődéstörténetének kutatásához, művészettörténetesek és történeti földrajzzal foglalkozó szakemberek is haszonnal forgathatják. Vitathatatlan érdemei mellett említést kell tenni a hibáiról is. A kötet néha pontatlan. Nové Zámky nem Csehországban, hanem Szlovákiában van. „Sedmíhradský Bělehrad” Gyulafehérvárral azonos, nem Belgráddal. Néhány helységnevet a szerzők nem tudtak azonosítani, így a mutatókban Borosjenő Jena, Visegrád Plindenburg [!] alakban szerepel. A helynevek alakja nem egységes. Általában a helységek mai névformáját közli, de az erdélyi városok neveit magyarul adja meg. Különösen zavaró a Budapest névalak használata 16–18. századi kontextusban. Áttekinthetőbb és pontosabb lett volna, ha a dokumentumon található formában adja meg a helyneveket, és zárójelben, vagy külön táblázatban közli mai alakját. A személynevekkel kapcsolatban szintén ezt az elvet kellett volna alkalmazni, és idegen nyelvű köteteknél a cseh alakok helyett (Urban Baltazar Goliáš, Jan Mikuláš Hampel, Žofie Johana Klausarová stb.) a dokumentumon található alakot közölni. Kifogásolható, hogy csehül nem tudók számára nehezen használható, pedig ilyen jellegű fontos forrásmunka sok külföldi kutató számára is kiindulópont lehet. Az anyag kötetbe rendezésénél jobb lett volna időbeli felosztást követni a nyelvi helyett, hiszen illusztrációk szempontjából nincs jelentősége annak, hogy cseh vagy más nyelvű kötetben jelentek meg. Emellett a Knihopis idegen nyelvű könyveket is tartalmaz, amelyekben vannak cseh kifejezések, így első látásra nem dönthető el, hogy melyik kötetben keressük egy idegen nyelvű dokumentum képeit. Kisebbségi hiányosságai ellenére a mű megkerülhetetlen forrás az ilyen témájú kutatásokhoz.

KOVÁCS ESZTER

Bagi Dániel: Gallus Anonymus és Magyarország. A geszta magyar adatai, forrásai, min-tái, valamint a szerző történelemszemlélete Kelet-Közép-Európa 12. század eleji latin nyelvű történetírásának tükrében. Bp. 2005. Argumentum, 276 l.

A pécsi Tudományegyetemen oktató történész jól ismert a lengyel–magyar kapcsolatokkal foglalkozó munkái, de különösen Gallus Anonymus magyar fordítása révén. [Vö.: GALL NÉVTELEN: *A lengyel fejedelmek avagy hercegek krónikája és tettei*. Ford., bev. és jegyz. ell. BAGI Dániel, a verseket ford. JANKOVITS László. Bp. 2007. Argumentum., *Changer les règles: la succession angevine aux trônes hongrois et polonais*. In: *Making and Breaking the Rules: succession in medieval Europe, c. 1000–c. 1600. Établir et abolir les normes: la succession dans l'Europe médiévale, vers 1000–vers 1600*. F. LACHAUD, M. PENMAN. Brepols, 2007. 89–97., *Remény a királyságra. Az 1000. évi gnieznói találkozó „koronázási jelenete” a lengyel ősgestában, és a mű kapcsolata a Kálmán-kori magyar történetírással*. = Századok (137.) 2003. 349–380., *Die Quellen des Kaschauer Privilegs*. = *Specimina Nova Pars Prima, Sectio Medievalis II* (2003.), 65–75., *Szent László és Szent István Gallus Anonymus Gesztájában. Megjegyzések a III. könyv 25. fejezetéhez*. = Századok (139.) 2005. 291–334.) Nem kevésbé figyelemreméltó, hogy a most bemutatandó mű lengyel változata is megjelent, nem kis érdeklődést és visszhangot keltve a lengyel történeti közvéleményben. (*Królowie węgierscy w Kronice Galla Anonima*. Kraków, 2008. Polska Akademia Umiejętności.)]

A történelemben kevésbé járatos magyarok hajlamosak azt hinni, hogy Névtelen csak egy van a középkorban, s az is magyar volt, pedig ez a legelterjedtebb középkori szerző- és művésznév. A lengyeleknél is akad egy, s magyarországi névrokonánál semmivel sem kevésbé problémásabb, ráadásul első nyomtatott kiadása szinte azonos évből származik. Működési ideje